

HARMADIK BALOGH GYULA

Tokaji*

Kilenc év telt el az óta, amennyi még a horatiusi mércével mérve is elegendő idő arra, hogy letisztuljon egy gondolat. Mikor elkezdtem írni, persze nem terveztem rögtön kötetnyi szöveget, eleinte csak kis rajzok készültek, irkafirkák, részletek. Amelyek, azt hiszem, a valahova tartozás heuréka-élményét kívánták megragadni. Viszont minél tudatosabbá vált a szemlélődés maga, úgy feszültek szét ezek a karcolatnyi keretek. A végső lökést az adta meg, mikor kilátásba került, hogy elköltözőm a kolostorból. Tartottam tőle, hogy az új körülmények végleg eltakarják majd azt, ami az otthonosság érzését keltette bennem Alsóvároson.

Apám mesélte, hogy egyszer megrendelést kapott: pipacsos mezőt kell festeni. Már nem volt szezonja, így napokig biciklizett a határban, mire talált egy tisztást, ahol látványos, egybefüggő tömegben nyílt a kis piros virág. A napszak is éppen megfelelt, hát kipakolta az állványt, az akvarellt, és már kezdte is volna feltenni a vázlat első, halvány vonalait, mikor egy traktor fordult rá a táblára, és húsz perc alatt a földbe forgatta az egész mezőt. A tapasztalat tehát azt mutatta, hogyha megvan a téma, érdemes igyekezni. Pláne, ha ragaszkodunk az első kézből való, élmény alapú ábrázoláshoz.

Meg hát amúgy is, egy kolostorban, hagyományosan, mi mást tehetne az ember, mint hogy ír, betűket másol, míg a gyertya rá nem ég a körmére? Biztattam magam. Úgyhogy most itt ülök újra a szobában, és kommentárokat gépelek az évek alatt megjelent HBGY novellákhoz.

Bár a fehérre festett falakat azóta kissé elszínezte a padlásajtó résein bevágó huzat homokpora, és itt-ott leesett a vakolat, nem sok minden változott. Ágy, asztal, könyvespolc, szekrény, a falakon tükör, szűzanya és feszület, a szoba közepén, a csupasz padlásgerendák közé kihúzva szárítókötél, az alapfelszereléshez tartoznak. A szegényesen berendezett cellában most is félhomály van, a villany kevés, a sűrű osztású ablakok mögött feszülő vastag szálú szúnyogháló pedig alig engedi be a napot. Ez látszik az ablakpárkányra kitett növényeken is, egyik-másik egy centit sem nőtt az évek alatt.

A padlástéri szoba tűzfalba ágyazott ablaka a templom ajtajára néz le. Egyenesen vele szemben fut be a térre a kociút. Ha az ember odafigyel, mindenről tudhat, akár csak falun. Szombatonként menyasszony, kedden temetés. „De lényegét tekintve ugyanazt lehet itt látni, mint máshol: télen főleg varjakat, az év hátralévő részén

* Balogh Gyula készülő kötetének záró fejezetei.

pedig minden más egyebet.”, írtam fel egy jegyzetfüzetbe még a legelején. Hatásos mondat, annyi mindenestre igaz belőle, hogy a téli időszak különösen nyugodt Alsóvároson.

A hűvös épület sötétjéből kilépve nyáron szinte elvakít az égis erő falak fehér fénye, a fény, amely évszokról évszakra mindig más színben ragyogja körbe a kolostor épületét. Őszi eső után a fekete macskakő és a hófehér falak úgy verik vissza a közvilágítás meleg színeit, mint a tükör, míg a fák földre hullott levelei napszínű koszorúba fogják a Mátyás teret. A fekete és mélysárga őszi játéknál pedig egyedül a tél a megragadóbb, mikor a friss, világoskék ragyogású hó egészen betéríti Szege-det. Ilyenkor, ha az embernek módjában áll, csak fellépcsőzik a Havas Boldogasz-szonynak ajánlott templom tornyába, kinyitja az óralapokra felszerelt apró kis ajtókat, észak, dél, nyugat, kelet. És még ha a réseken besüvítő téli szél könnyesre is marja a szemeket, a látványhoz nincsen fogható.

Jegyzem meg, ezekre a kis óralap-ajtókra azért vigyázni kell, mert ha az ember netán elfelejtené őket visszazárni, a galambok órákon belül ellepik a torony belső terét. Mert persze, mint máshol, itt is rengeteg van belőlük. Egy időben ráadásul úgy elszaporodtak, hogy a templomajtó felett vitorlázgatva már rendszeres veszélyt jelentettek az ünneplőruhás hívőkre. Olyannyira, hogy végül a plébánosnak lépéseket is kellett tennie.

Ő maga nyilván nem lehetett a végrehajtó, ezért, mintha csak a hátát vakarná, a barna habitus csuklyájából előhúzva a mobiltelefonját, tárcsázott. Innentől kezdve pedig egy tetőtéri lőrésen keresztül a sekrestyés feladata volt optimalizálni a galambpopuláció kiterjedését. És bár szorosan ez sem tartozott a liturgikus keretek közé, külön megvolt rá a megbízott ministráns is, aki a tetemekeket egy a Tesco feliratú szatyorba összekapkodta.

Emlékszem, ezekben az első években az említett atyától még bort is lehetett rendelni. Tokaj környékéről hozták, első szándékból persze misékhez, de hát jól is néztek volna ki, ha azt mind felhajtják a szertartásokon. Volt tehát bőven tokaji misebor, és ez egy minden tekintetben ismeretlen világ új ízét is jelentette számomra, aki eddig mindösszesen az öreg, a kénes és az ecetes megjelölésűek közül válogatott.

Paprikafesztivál

„Szeged lakossága előtt sem lehetett ismeretlen a halottas tánc gyakorlata, mely abban az archaikus hiedelemben gyökerezett, miszerint a házasulandó korú halottnak el kell lakni a menyegzőjét, ez a következő mozzanatokból állt: a halottat a toron megszemélyesítő, földön fekvő alakot énekelve és siránkozva többször körbejárták, majd miután az lassan felkelt, táncba hívták.”

„Egy régi szokás szerint az egyes temetések alkalmával felnyitották a korábban elhunytak koporsóit is, hogy a rokonok a holttesteket megnézhessek.”

„Itt feküdt sírjában a boszorkánysággal vádolt Mihalovics Györgyné, Vasalla Beda Szabina, akit 1000 forint váltságdíjért szabadon bocsátottak ugyan, de a sok gyötrelembe belehalt. Másfél év múlva azonban a hatóságok mégis kiásatták és elégették.”

„Bálint Sándor gyűjtéseiből kiderült, hogy egyesek azt beszélték, Dózsa György feje a templom egy oldalfalában van elhelyezve, ahonnan, ha az idő eljön, majd elő is kerül.”

A munka nemesít, azt mondják, és ahogy a néprajzkönyveket lapozgatva visszagondoltam a gyomlálásra és a mosdótakarításokra, valóban úgy tűnt, hogy jó irányba haladunk. Egyre összetettebb megbízásokat kaptam a kolostorban, tanítás, programszervezés, de ilyen volt egy alsóvárosi sajtókiadvány tervének elkészítése is. Előszörként a városrész történetéből gyűjtöttünk hozzá érdekességeket, malomhistória, halászat, népelet. Ám a könyvtár, levéltár és az elérhető adatközlők és sírok felkutatása mellett az is fontossá vált, hogy meg lehet-e egyáltalán fogalmazni, mit jelent manapság alsóvárosinak lenni.

Eleinte magával ragadott Bálint Sándor életműve. Valahol még fotóm is van, ahogy ott állok a néprajztudós Mátyás téri szobra előtt vigyorogva. Aztán egyszer csak eljött a nap, mikor már nem voltam képes az ő regényes szemléletű írásain keresztül látni a várost. Túl közelivé vált az élmény ahhoz, hogy pusztán mézeskalácsos, papucsos kis mesefiguráknak tekinthettem volna az itt élőket. És magát a kolostort is sokkal inkább éreztem már az otthonomnak, mintsem a földbe kapaszkodó Úristen szent akarát-megnyilvánulásának. Ráadásul ezek a benyomások fokozatosan a kutatás ismeretanyagát is a sajátommá formálták. Mikor például a Boszorkányszigeten, a világháborúban lerombolt régi híd csonkjánál körbejártam a bombotölcséreket, amelyek bukkanóin azóta egy crossmotorpályát alakítottak ki, eleinte csak apró foltokban láttam a tájat. Ahogy viszont elkezdtem róla írni, az összehasonlítások és emlékek révén úgy vált egyre ismerősebbé ez a félig vadregényes, de érezhető módon városszéli környezet. Olyannyira, hogy végül már a szöveg is inkább egy anekdotagyűjtemény fantáziaanyagába kíváncszott, mintsem ismeretter-

jesztő brosrúrára. Hát legyen, gondoltam, írjuk meg inkább novellába, hadd lássák, hogy megy ez itt minálunk, Alsóvároson.

A munka maga kétezer-tizenhatban vette kezdetét, és akkor szép sorban meg is jelent pár HBGY hitrege. Hogy viszont a szerkesztés után miért húzódott el ennyire, annak több oka van. A kényszerszünetek mellett ott van az, hogy én, akárcsak a méhek, minden újakezdés előtt hosszú napokig tájolólok. De a késlekedésben okvetlenül szerepet játszott az a bizonyos ferences bizonytalansági együttható is, amely szorzótényező itt tulajdonképpen a határidők jelentőségét hivatott viszonylagosítani. Lehetővé téve ezzel, hogy a dolgok mind akkorra készüljenek el, mikorra az a természetükből következik. (A gyümölcs sem érik meg hamarabb, ha sürgetik.)

És bár én is láttam már olyat, hogy egy barackba féreg ment, azt hiszem, a rendnek ez a pedagógiája éppen azt a falatnyi emberséget jelentette, amelyre az ilyen munkák elvégzéséhez szükség van. „Csak szorosan katolikus elvek szerint lehet igazán művészi életet élni.” Olvassuk Babitsnál. Persze félig ő is viccel. Mert hát mit kezdenénk a végtelen türelemmel, ha a lelkiismeretünkben olykor fel nem szólalna az ott fészkelő kis protestáns is, aki, ha kell, minden körülménytől függetlenül képes végigrobotolni a hét napból hatot.

Míg az írások készültek, persze az élet is folyt tovább a maga medrében. Egy alkalommal például zsákvászon csuhába öltözve gót betűket rajzolgattam a kertben. Az akár kolostori nyílt napnak is beillő alsóvárosi paprikafesztiválon ugyanis egy csomó gyermekprogramot szerveztünk. A gyógynövények tanulmányozásán keresztül a méhviaszgyertya készítésén át a bábszínházig volt itt minden. Ahogy aztán a gyerekek ráuntak, a rajzpadtól én is átültem a gyógyító italok asztalához, ahol az erős paprikával ízesített pálinka legkülönbözőbb alkalmazási formáiról tartottak éppen előadást felnőtteknek. „A paprika feldolgozás módozatairól gróf Hofmannsegg tette az első feljegyzéseket.” „A paprikáspálinkával többek közt rovarcsípést és hideglelést is gyógyítottak.” A bemutatóasztal fölött, egy kihelyezett információs táblán az édes paprika korabeli, taposásos előállításáról lehetett olvasni: „Az erős paprikából kishasított magokat 8-10 kilós zsákokban áztatómedencébe tették, majd a medencébe elhelyezett zsákokon lépkedve érték el a megfelelő csípősséget. Móricz feljegyzéseiből tudjuk, hogy a meztelen lábakat a csípős lé úgy marta, hogy a taposók éccaka nem bírtak tőle aludni.” Eközben kint a téren főzőverseny zajlott, zenekar adott elő. A vendégek jól mulattak. – Szegedikum! Bálintsándorikum! Itt aztán tényleg minden paprika! – Hofmannsegg. Mondtam. – Persze, tudom én, hogy szegegnek kell ejteni, de hát mégis csak Hofmannsegg, érted? Aztán kiabálás támadt, valaki véletlenül kiengedte a plébánia kuttyáját az utcára. Még fénykép is készült róla, ahogy szandálban és szürke habitusban rohanok utána a macskaköves Mátyás téren.

Később, mikor a játszóházak bezártak, én is csatlakoztam a versenyzőkhöz egy tál ételre. A csapatok olyan jókat főztek, hogy a végén mindenki első helyezést kapott. Ahogy a babgulyást kanalizgatva aztán végignéztam az egymással koccintgató

társaságokon, arra gondoltam, hogy jönnek ide egyáltalán a korabeli halottas szokások, hiszen Alsóvárosról minden más előbb jut eszembe, mint a néprajz, és hogy talán nem is érdemes hozzáfűzni ehhez az egészhez semmit se. Itt a sarki boltos. Az angoltanár. A fodrász. A Petár, a bicikliszerelő, a kocsmáros Gyula bácsi, aki éppen a kántor poharát tölti tele. – Paprikaágyon érlelt paprikapálinka. Mondja. – Az egészségünkre!

